

Tekmil insanlık âlemi için, en tahripkâr bir harp sonrasının, buhranlı ve çetin bir yılını daha aştık. Dünya meseleleri karşısında olsun, memleket içi meseleleri muvacehesinde olsun, gerek beşeriyet ailesinin bir rüknü olarak ve gerekse mili! müstakil varlığımız yönünden kütlece gösterdiğimiz anlayış ve kabiliyet, başka camiaların gıptasını celbedecek güzelliكتedir.

Memleket adaleti, Devlet kuruluşuna hâkim olan kuvvetler arasında, ayrı ve bağımsız bir kuvvet olarak, katettiği bir yıllık mesafe içerisinde, millî hayatın, çeşitli görünüşteki meselelerine mâkes olmuş ve faaliyetinin belli başlı hedefi, mes'ut bir dünya geleceği için, cemiyetimiz insanları arasında da mevcudiyeti şart olan hak ve kanun duygusunu en kudsi ve muhterem bir kıymet gibi tanıtmak olmuştur.

Mahkemelerimizin, bu gayeye ulaşabilme cehdi ile, haklıyı ve haksızı belirtirken verdikleri kararlar, Devlet düzenimizin, âtide, sarsıntı geçirmeden temadisini sağlayacaktır. Zira adalet, bugün hak olanı söylerken, âtiyi meydana getirecek başlıca manevi desteklerden birini hazırlar.

Yargı cihazlarının gündelik çalışmalarından, yarının emniyeti ve huzuru doğacaktır. Hürriyetin ve saadetin geleceği, mahkemenin kanun ve hak anlayışına bağlıdır. Bu anlayış, mütemadî bir oluş ve tekâmül içerisinde. Zira, kanun, bir mizandır, bir ölçüdür ve hatta bir kalıptır.

Hâdiseler, bu ölçülere göre kıymetlendirilirler. Hâdiseler ise, her gün, bir gün evvelkine nisbetle daha farklı, daha çeşitlidirler. Kanun, hâdiseler gibi süratle şekil değiştirecek hıza sahip değildir. Aradaki farkı kapatmak, adaleti yerine getirme işini üstlenmiş olan, mahkemenin marifetidir. Bilhassa, zamanımızda hâdiselerin ne kadar hızla tehalûf göstermekte olduğu düşünülürse yargı mekanizmasına teveccüh eden vazifenin ağırlığı kolayca anlaşılabilir.

Fâhirlle söylemek lâzımdır ki, yargı organı bu vazifeyi, feragatla ve asil düşüncelerle yerine getirmeye çalışmaktan, bir ân hâli kalmıyor. Ve ben her, yılın 6 Eylül'ünde olduğu gibi bugün de Adalet yılını açmak için huzurunuzda Çıkarken bilhassa o yüksek duygulu ve feragatli yargıç arkadaşlarımı selâmlayacağım için seviniyorum.

İlk kademedeki yargı cihazlarımızın denetlenmesi görevini ifa eden Yargıtay, yeni adalet yılma, bazı elemanlarından mahrum kalmış olarak giriyor.

Burada, yadedilmesi acı da olsa, hatıralarına karşı beslediğimiz ihtiramı, açığa vurmaya vesile bulduğum ve geçen yıl içerisinde, aramızdan ebediyen ayrılmış bulunan Birinci Hukuk Dairemiz Üyelerinden Nusret Tunçalp, Beşinci Hukuk Dairemiz Raportörlerinden Sıtkı Tüzemen'i ve Birinci Hukuk Dairemiz Raportörlerinden Sabriye Özgen'i bu Adalet Yılı eşiğinde saygı ile anmak benim için bir borçtur.

Kaybetmek elemine uğradığımız bu üç arkadaşımız gençtiler. Kendilerinden, normal olarak büyük faydalar bekliyorduk, istikbal için şahıslarında ümitlerimiz çoktu. Ne çare ki; ömürleri vefa etmedi. Vakitsiz ölmeleri cidden yazık oldu.

Uzun ve başarılı bir ömür sürmelerini dilediğimiz bazı muhterem arkadaşlarımız ise yaş haddini doldurmuş olmaları sebebiyle aramızdan uzaklaşmış bulunuyorlar. Geçen

adalet yılı başındanberi bu suretle Yargıtay ailesinin faal elemanı olmaktan çıkanların sayısı sekizi buldu.

icra ve iflâs Dairesi Başkanı Abdullah Aytemiz, aynı daire üyelerinden Necati Ünlügil ve ikinci Hukuk Dairesi Üyelerinden Sabit Aköner daha önce ayrılmış bulunuyorlardı.

Temmuzun onüçünde de: Birinci Ceza Dairesi Başkanı Fuat Tuğcu, Üçüncü Ceza Dairesi Üyelerinden Refik Omay, Dördüncü Ceza Dairesi Üyelerinden Suat Güral, Ticaret Dairesi Üyelerinden Fazıl Soruşbay ve Üçüncü Hukuk Dairesi Üyelerinden Ali Rıza Tamtekin aramızdan uzaklaştılar.

Bu değerli arkadaşların, vazifeyi bırakma durumuna girdiklerini görmekte üzülmek mümkün mü? Tekmil tesellimiz, yerlerini alan ve alacak olan kıymetli unsurların vazifeye bağlılık ve üstün çalışkanlık meziyetleri hakkında sahip olduğumuz teminat ve beslediğimiz kanaattir.

Şimdi, izin verirseniz, Adalet cihazımızın bir yıllık faaliyetini gözden geçirebilirim. Mevzu bahsetmek istediğim hususların başında genel Adalet cihazı içerisinde Yargıta/ca yapılan faaliyet geliyor.

Yargıtay faaliyetlerinde üç noktayı ayrı ayrı gözden geçirmekte fayda vardır sanırım. Evvela, bu faaliyeti, iş hacmi bakımından, sonra görülen iş neveleri itibariyle ve nihayet bu işlerdeki bozma ve onama nisbetleri yönünden tetkik etmek mümkündür.

Yargıtay'ın geçen bir yıllık devre zarfında incelemesi gereken dava dosyası sayısı sadece 1949'un başından haziran sonuna kadar ilk altı aylık devresi içinde (41.387)'si hukuk ve (35.631)'i ceza olmak üzere (77.018) rakamını bulmaktadır. 1948 yılının aynı devresinde bu rakam (63.883) idi. Şu hale göre tetkiki icabeden dosya sayısı bir yıl evveline nisbetle (13.135) miktarında artmıştır.

Yargıtay daireleri, altı aylık devre zarfında gelen bu (77.018) dosyadan (64.823) tanesini karara bağlamışlar, 12 bin küsurunu tetkike imkân bulamamışlardır. Bu dosyalar, adli araverme sırasında gelenlerle birlikte bugüne kadar dairelerde beklemektedirler. Takvim yılı sonuna değin gelecek dosyalarla birlikte sayının kaçâ bâliğ olacağını kestirmek biraz müşküldür.

1949 yılının ilk yarısında, Yargıtay dairelerince tetkik olunan işlerin çeşitlerine gelince : Bunlarda nispet itibariyle 1948'e nazaran fark vardır denemez. Ancak, bir kısım davalarda, eksilme ve diğer bir kısmında ise, artma, müşahade olunmaktadır. Faraza, alacak ve kamulaştırma davaları ile yargılama, silâh çekme ve silâh taşıma davaları azalmış, buna mukabil, Orman tazminatı, Orman Kanununa aykırı hareket ve esrar, eroin satma davaları çoğalmıştır. Bu artışın sebebini, Orman Kanunu hükümlerinin, idarî makamlarca titizlikle tatbik olunmasında ve zabitanın uyuşturucu maddeler alış verişi işlerini sıkı surette takip etmekte olmasında aramalıdır.

Yargıtay dairelerinde karara bağlanmış olan davalarda ilk mahkemelerce verilmiş bulunan kararlardaki isabet derecesini tâyin için de bunların tasvibedilmiş olup olmadıklarına bakmak kâfidir. Hukuk işlerinde bozma nisbeti % 37'dir. Aynı nisbet, ceza işlerinde % 48 olarak gözüküyor.

Hukuk Genel Kurulu'nda bozma ölçüsü % 70, Ceza Genel Kurulu'nda ise % 43'dür. Üçüncü ve Dördüncü Hukuk Daireleriyle, ikinci Ceza Dairesi'nde bozma nisbeti % 50'den fazladır.

Hukuk davalarında, Yargıtay dairelerince verilen karara kanmayıp, karar tashihi yoluna başvurulması sebebiyle, yeniden tetkik olunan dosyalar sayısı (1793)'dür. Bunlardan (141)'i kabul olunmuş, mütebaki işlerde, karar değiştirmeyi gerektirecek bir sebep görülmemiştir. Bu suretle, Yargıtay'ca incelenen dosyalara nisbetle, karar tashihi yoluyla düzeltme ihtimali, binde bir nisbetinden düşük olarak tezahür etmiştir.

Ceza Genel Kurulu'na, Başsavcılık tarafından yapılan itirazların sayısı (330)'dur. Bunlardan yüzü kabul edilmiş (101)'i reddedilmiş ve mütebakisi tetkik edilmek üzere bulunmuştur. Ceza Genel Kurulu'na vaki karar tashihi dilekleri ise, beş taneden ibaret kalmış, bunlardan üçü henüz incelenmemiş, geriye kalan ikisi reddedilmiştir.

Sunduğumuz rakamlar karşısında, evvelce de izhar ettiğimiz bir temenniye tekrardan kendimi men'edemiyorum. Yargıtay'ın yükünü behemehal hafifletmek lâzımdır. Bunun muhtelif hal çareleri bulunabilir. En akli olan şekil, mahkemeler kuruluşunu yeni baştan tertipleyerek ilk mahkemelerle prensip mahkemesi olan Yargıtay arasında, bir kademe meydana getirmektir. Bu mevzuda hazırlıklar yapılmış olduğunu biliyoruz. Ancak, temenninin gerçekleşmesi bir kanun işidir. Bu bakımdan da yasama organının takdirine kalmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin önümüzdeki dönemde, yeni esasları kanunlaştırması mümkün olabilirse Adalet hayatımız, hiç şüphe yok ki, yeni bir inkişaf devresine girmiş olacaktır.

Memleketimizde, halen 86'sı ağır ceza, 532'si asliye ve 252'si sulh olmak üzere 870 mahkeme vardır. Bu mahkemelerden çıkan temyizi kabil kararları, Yargıtay'ın 12 dairesi karşılıyor. Her daire 70'den fazla mahkemenin verdiği kararları inceliyor, ilk mahkemelerden çıkan kararların % 30'unun temyiz edildiği kabul edilse her daire, yirmi mahkeme tarafından verilmiş kararları incelemek mevkiindedir. Bu suretle bir mahkeme demek olan her Yargıtay dairesinden yirmi mahkemenin gördüğü işi istemiş oluyoruz.

Fakat, ilk mahkemelerle Yargıtay arasında bir kademe bulunacak olursa yirmi mahkemenin karar yükü, ilk ameliye olarak bu kademe mahkemeleri arasında dağılacaktır. Bunların sayısı da bittabi Yargıtay gibi tek olmayacağından yükleri de o nisbette azalmış bulunacaktır. Böylece, Yargıtay istikâmetinde taşan sel, kademe mahkemesi önünde müessir bir set ile karşılaşacak ve Yargıtay sahasına kadar kopup gelecek işler büyük prensiplerin tesis veya teyidini mümkün kılabilecektir.

Türk mahkemelerince, geçen adli yıl içerisinde verilen kararları, bunların ilişkin oldukları hukuk esasları zaviyesinden mütalâa edebilmek için de bir tahlile girişmek zaruretindeyim. Bu tahlilin başında, yargı neveleri arasında çıkan uyuşmazlıklara dair olan kararları ele almalıyım.

Birkaç yıllık bir ömre malik olan Uyuşmazlık Mahkemesi'nin, çalışmaya başladığı gündenberi karşılaştığı en mühim mevzu, genel mahkemelerle idare mahkemesi Danıştay'ın yargı sahasını sınırlamak olmuştur. Bu sınırın tâyinini sağlayacak kıstaslar, mahcup bir şekilde dahi olsa yavaş, yavaş belirmeye başlamıştır. Genel veya idare mahkemesinden, bir davaya bakacak olan yargı merciinin, hangisi olması lâzım

geleceğinin tâyini, her şeyden önce, davanın dayandığı maddi veya hukukî olaya esas teşkil eden işlemin mahiyeti hakkında varılacak neticeye bağlıdır. Bu itibarla, Uyuşmazlık Mahkemesi, anlaşmazlığa sebep olan muamelenin mahiyetini tâyin meselesi ile karşı karşıyadır. Bazı kararlarında Uyuşmazlık Mahkemesi, tasarrufun mahiyetini araştırmış ve idari olup olmadığını tayin etmek istemiştir. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 1948/12 ve 16 numaralı kararları ile 1949/12,6 ve 8 sayılı kararlarında bunu görmek mümkündür.

Diğer bir kısım kararlarda ise, muayyen tasarrufların, idarî mahiyete olmadıkları tesbit olunmuştur. 1948/13, 17 ve 18 numaralı kararlar ve 1949/8, 3 ve 9 numaralı kararlar buna misal olarak gösterilebilir.

Mahkeme 1948/14 ve 1949/11 sayılı kararlarında ise idari tasarrufun kıstasını bulmak istemiştir. Bütün bu saydığım kararlardan Uyuşmazlık Mahkemesi'nin henüz kafi tefrik esasları arama yolunda olduğu anlaşılıyor. Zamanla bunların takarrür edeceğinde şüphe olmamakla beraber son zamanda husule gelen bir durum arzulanan neticenin tahakkukunu, tehlikeye koyacak bir mahiyet göstermektedir.

Mesele şudur:

Uyuşmazlık Mahkemesi, 17 Şubat 1949 tarihinde verdiği bir kararda, idareye ait bir nakil vasıtasının seyri esnasında husule gelen zararı, idarî fiil ile alâkalı görmemiş ve bu zararın genel mahkemeler önünde dava edilmesi lâzım geleceğini bildirmişti.

Aynı mahkeme, 16 Haziran 1949'da verdiği diğer bir kararda, bu kabil davaların, idare mahkemesinde görülmesi icabedeceğini hüküm altına aldı.

Bu kararlardan hangisinin isabetli olduğunu tetkik ve münakaşa edecek değilim, mühim olan, pek mühim olan nokta, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin önceden beyaz dediği şeye tam dört ay geçtikten sonra siyah demiş olmasıdır. Bu çeşit durumdan husule gelebilecek mahzurları açıklamaya ihtiyaç görmem, sadece vatandaşın bir kararsızlık ve emniyetsizlik duygusu taşıyacağını söylemekle iktifa edeyim.

Benim araştırmak istediğim, bu kararlar arasındaki tezadın sebebidir. Sebep bilinecek olursa çarenin araştırılması ve tesbiti kolaylaşmış olacaktır.

17 Şubat 1949 tarihli karar verildiği sırada mahkemeye Yargıtay Başkanı Reislik etmekte idi. Heyete dahil bulunan üyeler sayısının yarısı ve heyet başkanı, davanın genel mahkemede görülmesi fikrinde bulunmuşlar, böylece üç üyenin muhalefeti ile karar çıkmıştı. 16 Haziran 1949 tarihli karar verilirken Uyuşmazlık Mahkemesi'ne, kendi kanunu gereğince Danıştay Başkanı Reislik ediyordu. Danıştay Başkanı, evvelce muhalif kalmış olan üyelerin fikrinde bulundu, bu suretle davanın idare mahkemesinde görülmesi reyinde bulunanların sayısı, çoğunluk meydana getirdi ve neticede de dört ay evvelki kararın zıddına bir içtihat husule geldi. Bir müddet sonra, vesile zuhuru takdirinde, tekrar eski karar veçhile içtihad edilmesi ihtimali, daima mevcuttur.

Görülüyor ki : Uyuşmazlık Mahkemesi kararları, içinde bulunacak çalışma yılında, heyete başkanlık edecek yargıca göre şu veya bu istikâmetde değişebilecektir. Buna karşı tedbir ne olmalıdır?

Evvel emirde, yekdiğerine zıd kararlar çıkmasını intaceden sebep ortadan kaldırmak lâzım gelir. Şu halde, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığı'na, mstekâr bir Şekil vermek icabeder. Bugünkü kuruluş tarzına göre, bu mahkemede  Yargıtay ve üç de Danıştay Hâkimi vardır. Reislik vazifesi münavebe ile ve bir yıllık müddet için Yargıtay ve Danıştay Başkanlarına aittir. Őimdiye kadar aksaklık yalnız başkan değişikliği yüzünden ortaya ıktı. Bu itibarla mahkemenin kurulması hakkındaki kanunda mevcut ve başkanlığa müteallik bulunan hükümlerde değiştirme yapılması, her halde yerinde olacaktır. Bundan başka, mahkemenin kuruluşuna giren yargıçlar bakımından da bazı yenilikler düşünülmesi mümkündür ve hatta faydalı olabilir. Her halde ve muhakkak olan Şudur ki; Uyuşmazlık Mahkemesi'nin sık, sık kendi kararlariyle tenakuz haline düşmemesi için bugünkü kuruluş tarzında bir değişme yapılması zaruridir.

Geçen yargı yılı içinde, mahkemelerimizce verilmiş olan kararları, tahlile devam edecek olursak, Yargıtay Karar Birleştirme Kurulu kararlarını, incelememiz gerekiyor. Bu kararları, taallk ettikleri mevzulardan ziyade, teyit ve tesbit ettikleri prensiplerin, dahil bulunduğu sahalardan bakımından mütalâa etmek kabildir.

Binaenaleyh, geçen adlı yılda çıkan (karar birleştirme) kurulu kararlarını:

1 - Umumî prensip meselelerine dokunanlar,

2 - Ceza hukukuna dair olanlar,

3 - Usul hukukuna taallk edenler,

diye üç grup altında toplayabiliriz.

Umumî prensipler üzerinde verilmiş dört kararımız vardır.

Bunlardan biri **kanunun uygulanması meselesine ilişkindir**, İş Kanununa göre iş akdinin bozulması halinde, işçiye verilmesi gereken tazminatın, kanunun yürürlüğe girmesinden önceki zamanlara göre hesaplanıp he-saplanamayacağı, mevzuubahis olmuştur. Karar Birleştirme Kurulu, yürürlük zamanından önceki müddet de hesaba katılır dedi, bu neticeye varmak için kurulun dayandığı esaslar, işçinin zaruret ve ihtiyaçtan kurtarılması yolunda himayesi zarureti, adalet ve hakkaniyet icapları ve kanunun ruhu olmuştur. Böyle, bir kanun hükmünün vaz'ı sebebinin, kanunun yrrlğu hakkında mevcut nazari esaslar muvacehesinde dahi ihmâl edilemeyeceği belirtilmiştir.

Bu karar ile Yargıtay, Türk hukuk hayatında hemen, hemen ilk sosyalizasyon adımını atmış oluyor. Mevcut kanun hükmünün, işçi vatandaşlar zümresi lehine, yorumlanması lâzım geleceğini söylüyor.

Umumi prensiplere dair olan dört karardan ikincisi, **âmmе intizamı hükmüne** dayanmaktadır.

Yargıtay demiştir ki : Her ne zaman fert hukuku ile âmmе intizamı düşüncesine müsteniden sevkedilmiş kanun hükümleri çarpışacak olursa, fert hukukunu geri plâna atmak zaruridir. Yargıtay'a göre, âmmе intizamı düşünüşü, Devlet hayatının temadisi

icabı kabul edilmiştir. Fert hürriyeti, âmme intizamı olmaksızın ahenktar bir surette inkişaf edemez. Âmme intizamı, fert hukukunu tahdit dahi etse, tesis maksadı, cemiyeti başı boş hale düşmekten kurtarmak olduğundan, yine topluluk içerisinde, kıymetini bulacak olan ferd hukukuna, tercih olunur.

Binaenaleyh, bir hakkın kullanılması, ancak âmme intizamına uygun düşmekte ise, caiz görülebilir.

Burada kısa bir münakaşa yapmak zaruretindeyim. Daha doğrusu, muhtemel bir suali karşılamak ıztırarındayım. Acaba; Devlet hayatı, ferdin hakkından üstün tutulmakla, binnetice Devlet, nihaî bir gaye haline sokulmuş olmuyor mu?

Böyle olacağını zannetmiyorum. Zira, ferdin hakkı, ancak ve ancak Devlet hayatının temadisi maksadına matuf olan, âmme intizamı karşısında ihmâl görebilir.

Âmme intizamının tayin ve takdiri dahil, yine mahkemeye aittir. Nasıl ki, ferd hukukunun muhafaza ve sıyaneti, mahkemenin vazifesi ise, âmme intizamının mevcut olup olmadığını belirtmek de, yine onun işidir. Öyle ki, mahkeme, âmme intizamını araştırıp bulmakla, yine eninde, sonunda, ferdî hakkın korunmaya değer olup olmadığını incelemiş demektir. Bu mevzuda, mahkemeyi bağlayan kıstaslar, bilhassa Anayasa'da belirtilmiş olan, ana haklar kıstaslarıdır. Anayasa ile, teminat altına sokulmuş olan ana haklar muvacehesinde âmme intizamı düşünüşü, mevzu bahis olamaz. Zira, bizzat Anayasa hükümleri adeta değişmez âmme intizamı esaslarıdır.

Ele aldığımız umumî prensiplere müteallik kararlardan üçüncüsü, **daha ziyade bir Anayasa mevzuuna temas etmektedir.** Filhakika, bu kararda Yargıtay, Millî Korunma Kanunu ile Hükümete tanınmış olan yetkinin Hükümetçe, kendi azasından bir bakana devrolunup olunmayacağı meselesini incelemiştir. Yargıtay, koordinasyon heyeti kararıyla bir bakana yetki verilmesinde kanuna aykırı bir cihet görmüyor. Ancak, devredilecek yetkinin, Millî Korunma Kanunu hükümlerinin hududu içinde verilmesini şart koşuyor. Yani, demek istiyor ki, Hükümet, ancak kendisine verileni uzuvlarından birine devredebilir. Kanunun çizdiği had ve sınırı aşacak olursa, yapacağı muamele, kanunsuz olur. Bu umumî prensiplere dokunan kararların sonuncusuna gelince; burada, bir zamanaşımı meselesi bahis mevzuu olmuştur. Bir kimsenin ölümünden sonra, mirasçılardan biri, ölüye ait bir gayrimenkulu, yirmi yıldan fazla bir zaman, arasız ve kavgasız elinde bulundurmuş ve sonradan diğer mirasçılar, kendisinden bu malı istemeye kalkışmışlar ise bunlara karşı, iktisap zamanaşımı ileri sürebilir mi?

Yargıtay daireleri bu suale, başka, başka cevaplar vermekte idiler. Karar . Birleştirme Genel Kurulu bunun mümkün olduğu neticesine vardı.

İkinci grup kararlar ceza hukukunu ilgilleyen kararlardır:

Bunlardan 15 aralık 1948 tarihli içtihat Birleştirme Kurulu kararında, dolayısıyla ifadesini bulmuş olan esas pek önemlidir. Zira şahıs hürriyetinin yakalama ile kayıtlanması meselesine temas etmektedir. Malûm olduğu üzere, Anayasa'nın 72 nci maddesinde, bir kimsenin, kanunun gösterdiği hal ve şekillerden başka türlü yakalanmasına veya tutulmasına imkân olmadığı yazılıdır. Bir profesörümüz bu

hükmü tahlil ederken, kanunun yakalamayı gerektirecek halleri açıkça göstermesi ve yakalamaya ancak yargıcın karar vermesi lâzım geleceğini kaydediyor. Ve bu şartlar bir arada tekevvün etmedikçe yakalamanın mümkün olamayacağını söylüyor. Binaenaleyh, yakalama hususunda bir yargıç kararı mevcut olsa dahi kanun bunun yapılmasını tecviz etmiş değilse, muamele kanunî olmaktan çıkar.

Hâdisede, bir kimsenin hayvanı diğer birinin malına zarar vermiş, korucu tarafından yakalanan hayvanın, sahibi, kendisinin yakalanacağı endişesiyle veya herhangi bir düşünce ile, malını zorla korucunun elinden almak suretiyle memura muhalefet etmiştir. Yargıtay Karar Birleştirme Kurulu, kanunlarda hayvanları başkasına zarar vermiş olan kimselerin yakalanacaklarına dair herhangi bir hüküm mevcut olmadığını ve binaenaleyh yakalamanın mevzu bahis olamayacağını söylemek suretiyle anayasa hukukunda müdafaa edilen esası teyid etmiş ve binnetice, memura muhalefette kendini veya akrabasını hapis ve tevkiften kurtarma maksadı bulunamayacağı için kanunî tahfif sebebinden (faydalanamayacağını da) karar altına almıştır.

12 Ocak 1949 tarihli bir kararda ise, Karar Birleştirme Kurulu, adi suçlar arasında sosyal ehemmiyeti büyük olan sarhoşluk mevzuuna temas eden bir uygulama tesbit etmiştir. Belli şekilde sarhoşluk hali, kanuna göre suçtur. Bir başkasının, sarhoşun bir fiilinden zarar görmüş olduğunu iddia etmesine lüzum yoktur. Ancak, bazı ahvalde, sarhoş, etrafına tecavüzde bulunur.

Bu takdirde kanun, sarhoşluğu adi olmaktan çıkarmış, mevsuf sarhoşluk halinde ele almıştır. Binaenaleyh, suçluya verilecek ceza, mevsuf sarhoşluğun kanunda gösterilmiş olan cezasıdır. Şu kadar var ki; tecavüz sebebiyle diğer bir suç işlenmiş ve meselâ bir başkası, sarhoş tarafından dövülmüş, sövülmüş veya tehdit olunmuş yahutta zarara uğratılmış ise o takdirde suçluya mevsuf sarhoşluk cezasıyla birlikte ayrıca tecavüz sebebiyle de ceza verilmek lâzımdır.

Dikkat edilirse Yargıtay, bu mevzudaki uygulama esasını tesbit ederken suçlu lehine hareket etme düsturundan ziyade sosyal emniyeti vikaye maksadına bağlı kalmıştır. Bu suretle de, tatbikat sahasında, ceza hukukunun sosyalizasyonuna doğru yeni bir adım atılmış olmaktadır.

Usul Hukuku sahasına müteallik olan kararlara gelince : Bunlarda açıklanan prensipler, hukuk hayatımızı yakından ilgilleyen prensiplerdir. Zira, hakka nasıl kavuşulacağı, adalete ne yoldan ulaşılacağı sorunlarının tatbikat yönünden (aydınlatılmasını) sağlamaktadırlar.

Bu kararlardan ilki, Karar Birleştirme Kurulu'nca 1 Aralık 1948 tarihinde verilmiştir. Bu karar birçok bakımlardan, üzerinde durulması gerekli bir karardır. Bir defa hukuk dilinde (talep) kelimesinin ne mânaya gelmesi icabettiğini tâyin etmektedir.

Yargıtay'a göre talep demek, mahkemeden tek taraflı olarak ve hasım gösterilmeksizin bir şeyin yapılmasını istemek demektir. Nitekim, mahkemenin emir vermesi de yalnız hasımsız davalarda mevzu bahis olabilir. Bundan başka Türk Kanunu Medenisinin 639 uncu maddesine göre açılmış olan bir tescil davasında, mahkemeye başvuran kimsenin, hasım göstermesi şart değildir. Burun gibi mahkemenin tescil davasında ilân yapması da zaruri bulunmamaktadır. Gerçi, İsviçre Medeni Kanununun 662 nci maddesinde, mahkemece ilân yapılması lüzumuna dair

bir hükme rastlanmıyor değil! Lâkin Türk Kanunu Medenisi bu hükmü ifade eden fikrayı, aslından nakletmemiştir. Binaenaleyh, kanuna ifade etmemiş olduğu bir şeyi ve bahusus fertler, yahutta mahkemeler için fazla külfeti gerektiren bir hususu söyletmek, caiz olamaz.

1941 yılında verilmiş bir Karar Birleştirme Kurulu Kararı gereğince ilk mahkemenin verdiği hükmü temyiz eden taraf muayyen müddet içerisinde posta ücretini vermek zorundadır. Şayet bu ücreti zamanında ödemeyecek olursa temyiz etmekte olduğunu bildirmiş bulunmasına rağmen, temyiz talebinden vazgeçmiş sayılmasına karar verilir. 1941 yılı kararının açık bıraktığı nokta, bu vazgeçmiş sayılma kararının kimin tarafından verileceği keyfiyeti idi. Acaba; temyizi istenen hükmü vermiş olan mahkeme mi bu hususta bir karar versin, yoksa başvuru Yargıtay Dairesi mi meseleyi inceleyip karara bağlasın? Bu nokta, ihtilafli bulunuyordu. Karar Birleştirme Kurulu 5 Ocak 1949 gününde verdiği bir kararla işi halletti ve posta ücretinin masraflar arasında bulunduğunu nazara alarak, işin temyiz olunmak istenen hükmü vermiş bulunan, mahkemece karara bağlanması lâzım geleceğini tesbit etti.

Bilindiği üzere (memleketimizin) henüz her köşesinde baro teşkilâtı bulunmadığı gibi bazı yerlerde avukat ve dava vekili de yoktur. Bu gibi yerlerde dava sahipleri diledikleri kimseye, kendilerini temsil etmek yetkisini verebilirler. Böylece, bir davada, vekillik vazifesi ifa etmiş olan kimse iş sahibinden bir ücret istemek hakkına maliktir. Bu ücretin hangi esaslar dairesinde tâyin edilmesi icabedeceği hususuna gelince : Yargıtay Karar Birleştirme Kurulu, bunun Avukatlık Kanunu gereğince tesbit edilmiş bulunan kıstas ve ölçülere göre değil ve fakat genel hükümlere nazaran belirtilmesi lâzım geleceğine karar vermiştir. Bu karara göre avukat veya dava vekili sıfatını haiz bulunmayan kimsenin, vekâlet vazifesi görmüş olması sebebiyle alması gerekli bulunan ücret, yargılama giderleri arasındadır. Binaenaleyh, ilk mahkeme davanın esasına dair hükmünü verdiği sırada, vekillik ücretini, davanın yargılama masrafları arasına koyacaktır.

Yine, dava takip ücretini ilgilleyen diğer bir karar da 13 Nisan 1949 tarihli dir. Bu karar, kamulaştırma neticesi, açılan bedel artırılması davanın görülmesi sırasında, kamulaştırmayı yapmış olan makamın, bundan vazgeçmesi halinde, bedelin artırılmasını isteyen davacının avukatına verilmesi gereken ücret hakkındadır. Yargıtay, evveleminde, bu tarzda kamulaştırmadan vazgeçilmiş olması takdirinde, mülk sahibinin avukatına, bir ücret takdir olunması lüzumunu tesbit etmiş sonra da, avukat için takdir edilecek olan ücretin kendisinin mesaisine ve işin mahiyet, önem ve güçlüğüne göre tayin edilmesi icabedeceğini karar altına almıştır. Bu suretle, karar metninde ücret borcunun kaynağı, haksız fiil olarak gösterilmişse de, hattızatında ücret miktarının, sarfedilen gayret ve görülen işin, hacmi gözönünde tutularak belirtilmesi sebepsiz mal edinme prensiplerinin uygulanmak istendiğini gösterir.

Karar Birleştirme Kurulu'nca verilen diğer bir karar ise, orman suçu işledikleri iddiasıyla, mahkemeye sevk edilen vatandaşların, beraat etmeleri halinde, yargılama sırasında ödedikleri masrafları, dava edip edemeyecekleri hakkındadır. Yargıtay'a göre, sanık, bu tarzda bir para sarfına mecbur kalmış ve bilâhare beraat etmişse, katlandığı masrafı, ceza davası sırasında ceza yargılama usulünde gösterildiği şekil ve şartlar dairesinde, isteyebileceği gibi, ayrıca bir hukuk davası açmak suretiyle umumî hükümlere dayanarak da isteyebilir.

Kısaca gözden geçirmeye çalıştığımız Karar Birleştirme Kurulu kararlarından başka, Yargıtay'ca geçen adalet yılı içerisinde verilmiş bulunan, Hukuk ve Ceza Genel Kurulu kararları üzerinde de, bir tahlile girişmenin lüzumuna inanıyorum.

Gerçi, bu tahlili elde mevcut tekml Genel Kurul Kararları gözden geçirilmek suretiyle yapmaya kalkışılmaz. Lâkin, bu kararlardan bir kısmı üzerinde, tahlili bir mütalâa yürütmek de, imkânsız değildir. Genel Kurul kararları içerisinde yapılmış bir ayıklama sonunda, bunları muhtelif kısımlar halinde, tetkik edebiliriz sanıyorum.

»k plânda mütalâası icabedenler, umumî prensiplere müteâllik olanlardır. Bunlardan ilki Yargıtay (Karar Birleştirme) Kurulu kararının, mahiyetini açıklamaktadır. Mevzuu bahsetmek istediğim, 16/3/1949 günlü Genel Kurul kararında, (Karar Birleştirme) Kurulu kararının, yeniden yürürlüğe giren bir kanun hükmünde olmayıp, sadece esasen mevcut bir kanun hükmünün uygulanma şeklini yorumlama suretiyle belirtmekte olduğu söylenmiştir.

Diğer umumî bir prensibe dokunmakta olan, (2 Şubat 1949 günlü Genel Kurul kararı) yargıcın, takdir hakkını ele alıyor. Yargıtay'a göre, Yargıcın takdiri, iki noktaya matuftur. Biri, davanın hadiselerine; diğeri de, iddia müdafaa hususunda ileri sürülen delillere.

Kendisinin her iki noktada serbest takdir hakkı vardır. Esas itibariyle, takdire müdahale edilemez. Ancak, karar prensibin tamamlayıcı bir esasına daha temas etmiştir. Ve (takdirde bir yolsuzluk görülmediğine göre...) mucib sebebiyle kararı tasdik etmiştir. Demek oluyor ki; ilk mahkeme serbestçe takdir hakkına malik olmakla beraber, bu takdirini kullanmakta, isabetli hareket etmiş olması da şarttır. Zira, takdirin serbest olması demek, Yargıtay'ın denetlenmesine tâbi olmaması demek değildir. Yargıtay, takdir hususunda, hata veya yolsuzluk görürse hükmü bozabilir.

Genel Kurul, 4/10/1948 tarihli diğer bir kararında da yargıcın takdiri mevzuuna ilişmiştir. Burada ele alınan husus, Ceza Hukuku sahasına müteâlliktir. Yargıtay diyor ki; "Ceza Kanununun 59 uncu maddesinde yazılı, takdiri tahtif sebeplerinin nazarı itibare alınması keyfiyeti yargıcın, tamamiyle takdirine bırakılmıştır". Dikkat edilirse, burada takdirin yolsuzluğu ihtimalinden dahi bahsedilmiş değildir. Buna sebep, hüküm neticesinin, mahkûmun lehine tecelli etmesinden başka bir şey değildir. Yargıtay'ı, bu mevzuda sevkeden mülâhaza bilhassa nasefet düşüncesi olmuştur.

Genel Kurul Kararlarından bir tanesi, Miras Hukukuna taallûk eden bir mesele ile alâkalıdır. Hâdisede, bir vasiyetnamenin muteber olup olmaması araştırılmakta idi. Vasiyetçinin, vasiyetname altındaki imzası ve vasiyetname metnini meydana getiren elyazısı, kendisine ait değildir diye bir iddia ortaya atılmıştı. Mahkeme, iddianın, tetkiki için vasiyetçiye ait diğer bir yazı ile vasiyetnamedeki yazıları, bilirkişiye vermişti. Ancak karşılaştırmak üzere bilirkişiye verilen yazı örneği, vasiyetnamenin tanziminden dört yıl sonraya ait bir örnek idi, Yargıtay bunun doğru olmayacağını karar altına aldı. Ve bu kararı verirken bağlandığı düşünce, hayatın beşeri ve normal icapları ile husule gelebilecek (değişikliklerin) gözden uzak tutulmaması icap edeceğini ilk mahkemeye hatırlatmak olmuştur.

Borç münasebetlerini ilgilleyen Genel Kurul kararlarına gelince : Bunlardan biri, müteselsil borçlulardan bir tanesi tarafından Heri sürülecek zamanaşımı definin,

(diğerlerine) tesir derecesini tayin etmek itibariyle mühimdir. Yargıtay, müteselsil borçlular arasında zamanaşımı definin müşterek bir defi olduğuna ve binaenaleyh kâffesinin de bundan istifade etmeleri lâzım geleceğine karar vermiştir. Borçlar Kanunumuzda bu mevzua müteâllik bir hüküm mevcut olmamakla beraber, müellifler hemen hemen ittifakla, bu noktaî nazarda idiler. Yargıtay, bu kerre vermiş olduğu kararla ilmî noktaî nazarı, tatbikat sahasında da, teyid etmiş oldu.

Borç münasebetlerine dair olan kararlardan ikincisi; kiralama bağıtını ilgilendirmektedir. Millî Korunma Kanununun son defa 5020 sayılı Kanunla gördüğü değişiklik, kiralanan yerin boşaltılması davalarında, mal sahibinin ihtiyaç sebebiyle hareket etmesini şart kılmaktadır, (ihtiyaç) m ne olması lâzım geleceğini kanun tayin etmemiştii, bunu belirtmek tabiatıyla kanun hükümlerini yerine getirmek ve saydırmak vazifesini gören mahkemelere ait olmak lâzım geliyordu, işte Genel Kurul Kararıyla ihtiyacın ne demek olduğu anlaşılmıştır. Yargıtay'a göre 5020 sayılı Kanunda bahsedilen ihtiyaç (geçim zarureti) manasınadır. Ve bu bakımdan bir mal sahibinin, faraza ticaretini ve işini genişletmek istemesi, ihtiyaçtan madud değildir.

Ceza Hukuku sahasını ilgileyen Genel Kurul Kararlarından da, iki tanesine temas etmeliyim. Bunlardan birincisi, Genel Kurulun 27/12/1948 günlü kararıdır. Bu kararda, Genel Kurul, hakaret davaları için mühim olan bir kıstas tesbit etmiştir. Bir kimseden sadır olan söz veya yazıda, geçen ve hakareti mutazammın olduğu iddia edilen kelimeler şayet hakareti mutazammın olan mecazi manada kullanılıp da lügat manalariyle kullanılmışlarsa hakaret suçu meydana geçmiş olmaz.

Diğer bir karar da, muayyen bir nevi suçlarda kasdın yani tasarlamanın mevcut sayılması lâzım geleceğine dairdir. Bunlar ateşli silâhla işlenen suçlardır. Yargıtay'a göre bu neviden suçlarda silâhın dolu olması sanıkta kasdın bulunduğu delildir.

Diğer bir kısım Genel Kurul karartan malî hukuka dokunmaktadır. Bunlardan da iki tanesini mevzuu bahsetmek isterim.

19.1.1949 tarihli karara göre müsadere olunan bir malın satılmasında hasıl olan bedel Hazineye aittir, idare şahsî bir hak iddiasıyla bunu isteyemez. Bu karar bilhassa orman idaresi için ehemmiyeti haiz olmak lâzım gelir. Zira, orman idaresi bugüne kadar müsadere mevzuu olan malın bedelini kendisine verilmesi için dava ediyordu. Bunun gibi Genel Kurul bir de kaçakçılık suçlarında kullanılan vasıtaların ne gibi şartlarla müsadere olunabileceği meselesini kanunun ruhuna mutabık olarak halletmiştir. Bu yolda bir müsadereye karar verebilmek için müsadere edilecek malın suçluya ait olması veya kaçakçılık için faydalanacağı bilinerek suçluya verildiğinin sübutu lâzımdır. Aksi halde ele geçen vasitanın sahibine geri verilmesi icabeder.

Nihayet Genel Kurulun bir kısım kararları da usul hükümlerine dokunuyor.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun mukayyet delil sistemine delâlet eden (288 inci) maddesi muayyen miktarı aşan alacak iddialarının isbatını şekle tâbi tutmuş bulunuyor. Ticarî mevzular haricinde acaba bu mukayyet delil sisteminden uzaklaşılması mümkün olabilir mi? Genel Kurul bu suali 287 nci maddedeki istisnalara dayanarak müsbet şekilde halletmiştir. Filhakika, miktarı, muayyen haddi aşsa dahi bir alacak davasında tarafların muvafakati ile şahit dinlenmesi mümkün olabilir. Bu suretle yargılama usulündeki kaidenin münhasıran borçlu lehine

konulmuş bir kaide olup, kendisinin rızasıyla bertaraf olunabileceği esası açıklanmış oluyor.

Yargıtay Genel Kurulu'nca verilmiş bulunan ve keza usule dair esaslara temas eden diğer bir ilâm da mukahemenin iadesi mevzuunu ele almaktadır.

Yüksek mahkeme, kanunda muayyen iadei muhakeme sebeplerinin tahdidi surette belirtilmiş olduğunu ve sayılan sebepler dışında herhangi bir halin bu yola başvurulmasını mümkün kılamayacağını tesbit etmiştir. Aksini kabul, mahkeme kararlarına karşı garip bir emniyetsizlik doğurmakla kalmaz, hukuk hayatı sahasında ferdleri de bir huzursuzluk havası içine sokabilirdi.

Diğer bir Genel Kurul kararı, ibtidai itirazların mevcudiyeti halinde bunun nazara alınması lüzumu hakkındadır.

Yargıtay diyor ki : Şayet bir davada, aynı davanın başka mahkemede hükme bağlanmış olduğu söylenecek olursa bu iddia tetkiksiz red edilemez. Bu kararla da kastedilen husus, kazıyeyi muhkeme prensibinin sınavıdır. Nihayet Genel Kurulca verilmiş olan diğer bir karar ile de temyiz istisnai bir yol olan karar tashihi safhasına dair bir esas tesbit edilmiş bulunmaktadır. Yargıtay kararının tashihini isteyen kimse tashih dilekçesine bir takım vesaik eklemiş ise, bu vesikalar nazara alınarak dilekçi lehine önceki kararın kaldırılması caiz görülmemiştir. Bu da, Yargıtay'ın bir vakıa mahkemesi olmayıp, hukukun tatbikini kontrol eden prensip mahkemesi olduğuna işaret etmektedir.

Yaptığımız şu kısacık tahliller ile Yargıtay'ın geçen yıl hukuk hayatımızdaki faaliyetine dair umumi bir fikir verebildim sanırım. Bu yargıçlar için asıl ehemmiyet arzeden cihet, hukuk tatbikatının ilerlemekte, olduğu istikâmetleri bilmektir. Bu bakımdan kararlar üzerinde pek kısa da olsa, bu yolda bir tahlili lüzumlu telakki ettim, aynı mahiyette tahlilleri, yargıçlarımızın ve genel olarak teknil hukuk mensuplarının da yapabilmelerini temin için Yargıtay kararlarının devamlı surette yayınlanması ve (alenileştirilmesi) lâzımdır. Adalet Başkanlığınca bu yolda hazırlıklar yapılmakta olduğunu öğrenmekle seviniyoruz. Bütün dileğimiz, karar yayınlanması işinin biran önce gerçekleştirilmesidir. Gerek tenkidi ve gerekse yapıcı mesai, bilhassa bundan sonra hızlanacak ve hayırlı semerelerini vermekte gecikmeyecektir.

Bir memleketin Adalet cihazı, yekdiğerinden ayrı ve birbirine yabancı bir takım mahkemelerden kurulmuş değildir. Bu cihaz bir bütündür. Her mahkemenin cihazın tamamı içinde rolünü ve fonksiyonunu bilmesi, teknil kuruluşu ayarlayan ve onun işleyiş temposuna hâkim olan esasların bilinmesiyle mümkündür. Memleket adaletinin teveccüh etmekte ilk mahkemelerdir. Bu mahkemelerde yargı kürsüsünü işgal eden yargıçlarca malûm olması, hem adaletin yerine getirilmesinde ahenk ve intizam yaratacak, hem de binnetice Yargıtay'ın iş hacminin azalmasına yardım edecektir.

Hukuk prensiplerinin yoğurulduğu ve şekillendiği yerer, hakikatte ilk mahkemelerdir. Bu mahkemelerde yargı kürsüsünü işgal eden yargıç, hukukun kucaklaması lâzım gelen hayat ile doğrudan doğruya maddi temas halindedir. Bugün doğru diye verilen hüküm, yarın yanlış olabilir. Ancak adalet duygusunda değişmezlik vardır. Bu değişmezliği sağlayan büyük fikirler, mahkeme kararlarının değerini ölçmeye yarayan

mihenk taşları gibidir. Kontrol ve prensip mahkemesi olan Yargıtay, bu büyük fikirleri herşeyin üstünde tutmaya çalışır. Onun daima masun bulundurmak gayesini güttüğü ana esaslar bilindiği müddetçe de (Adalet) hem arızasız olarak ve hem de süratle gerçekleşebilir.

Görülüyor ki, asıl ağır vazife ilk mahkeme yargıcının omuzları üstüne yüklenmiştir. Bu ağır yükün şerefle taşınabilmesi, yargıcılık görevindeki vatandaşın kabiliyet ve meziyetlerine bağlıdır.

Yargıç, Devlet kuruluşundaki kuvvetlerden birini temsil etmekte olduğunu asla gözden uzak tutmamalıdır. Yargı erki, başlı başına mevcut ve bağımsız bir kuvvettir. Onun bu bağımsızlığı, Devlet içi diğer kuvvetlere zıd bir varlık olması demek değildir. Bilâkis diğer kuvvetlerin gereği gibi iş görmesini kolaylaştıracak bir istikrar unsuru olacağı demektir.

Filhakika, Devlet için sair Anayasa kuvvetleriyle yargı erki arasında pek mühim bir fark vardır. O da, diğer kuvvetlerin siyasi mahiyeti haiz olmalarına mukabil yargı erkinin böyle bir vasıf taşımamasıdır.

Büyük Yargıçlar, Aziz Meslektaşlarım,

Adalet erkinin, bir Devlet içerisinde kendisine düşen görevleri lâıky ile yapabilmesi, siyasi mülâhazaların üstünde kalabilmesiyle mümkündür. Yargıç, siyasi cereyanları bilmek, lâkin onlara seyirci kalmak zorundadır. Yargıç, politikanın şelâle halinde çağlayan köpüklü dalgalarını, üstünde bulunduğu yargı köprüsünün korkulukları gerisinden seyrederek. Hakiki yargıç, şu veya bu politika cereyanına temayül göstermeyecek kadar kendi hisleri üstünde kalır, itiraf etmelidir ki: Bu her zaman kolay bir iş değildir. Ancak, unutmayalım ki, yargıç olmak ta herkesin kârı değildir. Kendisinde siyasi hâdiselerin fevkine çıkabilecek kudreti göremeyen kimse iyi bir hâkim olamamak bahtsızlığındadır. Bu takdirde en kestirme çare, yargı kürsüsüne çıkmamak olsa gerektir. Çünkü, siyasi hâdiseler karşısında, hukuku söyleyecek olan kuvvetin adeta taraflarından biri imiş gibi hareket etmesi ortaya adalet yerine adaletsizlik çıkarır.

Türkiye'de, düşük masraflı diğer memleketlere nisbetle süratli yargıçları birçok devletlerdeki meslektaşlarına nazaran daha çok kazançlı titiz ve duygulu bir adalet var. Bu, davanın esasının iyi kurulmuş olması delildir.

Topluluk vicdanının sesini duyuracak, modern bir hukuk devletinin kanundan gayri hükümdar tanımayan, vatandaşlarının ana hak ve hürriyetlerini her türlü sataşmalarından koruyacak olan bir adalet cihazını yaşatmak işi, siz yargıçlara bırakılmıştır, ileri insanlığın şartı, bu işin başarılmasıdır. Halkın mahkemeye olan güveni, başarılı yolda mesafe aldığımızıza delalet eder. Yarınki mesaimizle de insanlarımızı, saadete erişme imkânı hazırlayacağımızdan asla şüphe edilemez.

Bu imanın, içimi dolduran tatlı heyecanı ile güç ve mukaddes vazifenizi, başarı ile idrak edeceğiniz yeni adalet yılının, hepimize uğurlu ve feyizli olmasını dilerim.